

Odd Fellows

Rediscovering More Than 200 Years of History, Traditions, and Community Service

Louie Blake Saile Sarmiento, M.A.

Sõltumatu Odd Fellow Vennaskonna asutamise 200. aastapäevaks ilmus Louie Blake Saile Sarmiento sulest seda lünka täitev raamat, millest siinkirjutaja püüab olulisemat edaspidi ka eesti keeles tutvustada. Tõlge on fragmentaarne ja ei pretendeeri absoluutsele täpsusele, kohati olen lisanud kommentaare.

Odd Fellows

Taasavastades üle 200 aasta ajalugu, traditsioone ja ühiskonna teenimist.

Ilmar Heinsoo fragmentaarne, vabalt tsiteeriv kommentaaridega kokkuvõte

Sissejuhatus

Odd Fellow Vennaskond on olnud üks suurematest vennalikest ühendustest maailmas. Ajal, mil inimkonna maailmapilt kiiresti laienes, kui jätkus uute maade avastamine ja uued rahvused sündisid, kui riiklikud struktuurid alles kujunesid, oli Odd Fellow Vennaskonnal oluline osa selles arengus. On fakt, et Vennaskonnal oli oluline panus paljude asulate, linnade ja isegi riikide varases arengus.

Ameerikas, kus uusasukad liikusid üha lääne poole, liitusid Odd Fellow vennad uutes väikelinnades üksteisega ja moodustasid nii loože üle kogu maa. Need loožid arendasid ühtekuuluvustunnet ja olid võimelised pakkuma abi ajal, mil valitsusepoolne panus sotsiaal- ja tervishoiuteenustesse oli pea olematu. Pealegi andsid loožirituaalid olulist õpetust õigetest hoiakutest, vastutustundest ja võrdsusest seaduste ees, aidates seeläbi kaasa ka avaliku korra tagamisele. Lõpuks oli liikmete hulgas presidente, peaministreid, kongresmene, kubernere ja palju teisi oma valdkonna olulisi tegijaid. Nad mõjutasid arenguid nii kohalikul, rahvuslikul kui ka rahvusvahelisel tasandil.

Kuulsate vendade nimistut tuleb muidugi alustada

Thomas Wildeyst, Sõltumatu Odd Fellow Vennaskonna ühest asutajast Põhja-Ameerikas, kust on saanud alguse ka see Vennaskonna haru, kuhu meiegi kuulume.

Aga Vennaskonda on kuulunud näiteks ka:

Franklin Roosevelt, 32. USA president;

Eleanor Roosevelt, viimase abikaasa;

Sir **Winston Churchill**, Suurbritannia peaminister;

Harry S Truman, 33. USA president;

Ulysses S. Grant, 18. USA president;

Charles Lindbergh, aviaator, esimene lennukil Atlandi ookeani ületaja;

Charlie Chaplin;

Albert Pike, kuulus Konföderatsiooni sõjamees, jurist ja vabamüürluse tutvustaja;

Gustaf V, Rootsi kuningas;

Wyatt Earp, legendaarne seadusesilm metsikus läänes;

John A. Macdonald, esimene Kanada peaminister

ja paljud teised tuntud nimed.

Loožide kasvades said paljudest loožihoonetest kogukonnakeskused, kus inimesed tundsid end vabalt ning vahetasid viimaseid uudiseid ja värskeid ideid. Odd Fellow vennad olid paljude orbude- ja vanadekodude asutamise eestvedajateks. Vennaskond oli ka tänapäevase sotsiaal- ja tervisekindlustuse eelkäijaks. See oli aeg, kus Vennaskonna tegevus sõna otseses mõttes puudutas miljonite inimeste elu, järgides Vennaskonna juhtmõtet „külastada haigeid, aidata hättasattunuid, matta surnud ja kasvatada üles orvud“.

Vennalik organisatsioon on üle elanud palju sõdu ja maailma tabanud väljakutseid. Vennaskond on olnud tunnistajaks nii esimesele raudteele kui ka interneti sünnile. Aga Vennaskond on olnud paljudele sotsiaalne võrgustik kaua enne, kui sündis internet. Vennaskond on teeninud ühiskonda kaua enne tänapäeva heategevusfondide sündi. Vennaskond on ühendanud eri rahvustest inimesi kaua enne ÜRO asutamist.

Inimesed on tunnustanud Odd Fellow väärtusi ja paljud on liitunud Vennaskonnaga eesmärgiga arendada ja kasvatada oma iseloomu ning teenida neid, kes seda vajavad.

Paraku teatakse tänapäeval üllatavalt vähe Odd Fellow Vennaskonna ajaloost, eesmärkidest ja traditsioonidest. On palju artikleid ja raamatuid erinevates raamatukogudes, kuid ei leidu ühte Odd Fellow kuulsusrikast ajalugu ja seisundit tänapäeva maailmas kokku võtvat teost.

Odd Fellow eetika

Odd Fellowd usuvad ülimesse olendisse. Nende ideed ja tegevus tuginevad sellel filosoofilisel põhimõttel. Nad on teadlikud kõige maise kaduvusest, inimelu haprusest ja vältimatust kadumisest ning et ei ole olemas jõudu peatamaks kord saabuvat surma. Nad küsivad endalt: „Kuidas kavatsen ma elada oma elu?“. Ja asuvad seejärel tööle oma iseloomu parandamiseks ja kasvatamiseks: võitlemaks inimlike nõrkuste vastu ja arendamiseks vastutustunnet.

Odd Fellowd seisavad tõelise SÕPRUSE eest, vennluse tagatise eest, mis õpetab heasoovlikust ja harmooniat. Nad toetavad ideed, et kõik inimesed, hoolimata oma rassist, soost, rahvusest, religioonist, poliitilistest veendumustest, sotsiaalsest staatusest, oma kohast ja positsioonist elus on vennad ja õed. Nad teavad ja aktsepteerivad inimeste individuaalseid tugevusi ja nõrkusi, hoiduvad nende halvustamisest ja põhjuseta süüdistamisest. Nad ei luba kunagi laimata oma venda või õde, vaid kaitsevad teda ja tema head nime, vajaduse tekkimisel aidates teda või tema peret.

Odd Fellow tunnussõnaks on ARMASTUS, millele peaks tuginema kõik meie elu eesmärgid, vastastikused suhted ja perekond. Odd Fellowd võitlevad isekuse vastu, selle loomuliku inimliku nõrkuse vastu, mis takistab soovi teha head. Nad tunnevad ühist vastutust kaaslaste käekäigu eest ja on valmis osutama tähelepanu ja abi ükskõik kus ja millal seda vajatakse. Nad teavad, et keegi pole täiuslik, kuid usuvad, et neil on kohustus panustada maailma paremaks paigaks muutmisel „küllastades haigeid, aidata hättasattunuid, mätta surnud ja kasvatada üles orvud“.

Odd Fellowd otsivad TÕDE, mille läbi väärtustada inimesi ja Vennaskonna põhialuseid. Nad otsivad tõde saamaks selgust oma elu mõttes. Nad on ausad mitte ainult sõnades, vaid ka oma tegudes. Seejuures nad mõtlevad enne, kui räägivad või tegutsevad. Nad teavad, et tehes häid ja läbimõeldud otsuseid on nad käitunud vastutustundlikult.

Olgu siinkirjutaja poolt lisatud, et Odd Fellow õed ja vennad annavad endale aru, et lõplik, absoluutne TÕDE on küll eesmärk, mille poole püüelda, kuid selleni jõudmine siin ilmas ei ole võimalik. Aga see on sellest hoolimata siht, mis näitab meile teed.

Alustuseks võiks püüda enam kontrollida oma tegusid ja ka sõnu, mis mõnikord nii mõtlematult üle huulte libisevad. Ärgem kostitagem halvustava sõnaga näiteks poliitikuid, kelle seisukohti me ei jaga või kolleege või ametnikke, kelle pärast meie nädalate pikkune töö liiva kipub jooksuma või kaasliiklejaid, kes on unustanud ühe väikese kangikese rooli kõrval, millega saab suunda näidata või lihtsalt inimest, kelle välimus meile mingil põhjusel ei meeldi.

See ei kehti vaid suhtluses silmast-silma, vaid ka suhtlemisel sotsiaalmeedias.

Siinkohal meenus üks kusagilt loetud Hiina vanasõna:

See, kes süüdistab teisi, on oma tee alguses,
see, kes süüdistab ennast, on jõudnud poolele teele,
see, kes ei süüdista kedagi, on jõudnud kohale.

Definitsioon ja eesmärgid

Ei ole ilmselt täiuslikku definitsiooni, mis kirjeldaks Odd Fellow vennaskonna olemust. Traditsiooniliselt kirjeldatakse Sõltumatut Odd Fellow Ordut kui samadel eesmärkidel ühinenud erineva usutunnistuste ja ideaalidega isiksusi, kelle ülesandeks pole mitte ainult vajadusel aidata üksteist neid tabanud hädades, vaid ühendada nad liiduks Sõpruses, Armastuses ja Tões.

2012. aastal kirjeldas Suveräänne Suurloož Sõltumatu Odd Fellow Vennaskonna eesmäärke järgnevalt:

- **Täiustada ja arendada inimeste iseloomu** õpetades ja edendades Sõpruse, Armastuse ja Tõe, Usu, Lootuse ja Armulikkuse ning Universaalse Õigluse põhimõtteid nii, nagu need on näitlikustatud astmerituaalides ja igapäevaselt rakendatavad.
- **Aidata muuta maailm paremaks paigaks**, kus elada abistades üksteist, kui seda vajatakse ja korraldades vabatahtlikku heategevust, millest saavad igal võimalikul viisil kasu vähem õnnelikud, lapsed, noored, eakad, kogukond ja keskkond juhindudes seejuures iidsetest käskudest „külastada haigeid, aidata hättasattunuid, matta surnud ja kasvatada üles orvud“.
- **Arendada heasoovlikust ja üksteisemõistmist** inimeste ja rahvuste vahel universaalse vennalikkuse vaimus, järgides veendumust, et kõik inimesed hoolimata rassist, rahvusest, religioonist, sotsiaalsest staatusest, soost, oma kohast ja positsioonist elus on vennad ja õed,

Kolme ketilüli märk peab andma teada:

Sa võid mu peale loota, ma olen su sõber ja vend. Kui sul on probleeme või muresid, tahaksin ma sind aidata. Sa võid minuga arutada eetiliste väärtuste üle, nagu ma ka ise olen otsimas tõe andmaks oma elule suuremat eesmärki.

Mida Vennaskond ei ole

Odd Fellow Vennaskond ei ole poliitiline ühendus. See ei taotle mingit juurdepääsu poliitilisele või täidesaatvale võimule. See ei sea piiranguid inimeste usulisele kuuluvusele. See ei ole religioon. See ei ole ususekt. See ei ole esoteeriline, salajane või müstiline ordu. See ei väida valdavat mingeid varjatud või salajasi teadmisi või eesmärke. See ei ole finantsinstitutsioon. See ei luba otsest rahalist abi oma liikmetele. See ei ole elitaarne. See ei toetu rikastele ja kuulsatele tähelepanu võitmiseks. Selle ajalugu ei ole rikutud süüdistustega vandenõudest, kuritegudest ja võimu kuritarvitamisest.

Liikmelisus

Liikmeks saamise eelduseks on hea iseloom, usk Ülimasse Olendisse ja vanus vähemalt 21 aastat (mõnel pool, näit USA-s 16 aastat). Seda hoolimata rassist, rahvusest, religioonist, poliitilisest kuuluvusest või sotsiaalsest positsioonist. Olles mittepoliitiline ja mitteusuline organisatsioon, pakub loož enda arendamiseks neutraalset pinda, kus igasugused arutelud poliitilistel või usuliste erinevustega seotud teemadel on rangelt välistatud.

Rahvusvaheliselt ühendab Vennaskond täna kõige erinevamate elualade esindajaid: äriinimesi, arste, juriste, tudengeid, ametnikke, pensionäre, nii valge- kui ka sinikraesid ja teisi. Olenevalt riigist on loože vaid meestele, on loože vaid naistele ja on loože, mis on avatud nii meestele kui ka naistele. Liikmelisus on mitmekesine ja seal on esindatud nii vaesed, keskklass kui ka rikkad, nii haritud kui ka vähem haritud, inimesed kõigist rassidest, katoliiklased, protestandid, moslemid, juudid ja teised.

Nimi

Läbi aastate on esitatud palju teooriaid selgitamaks Odd Fellow nime päritolu. Ühest vastust sellele küsimusele ei ole, kuid tänapäeval on laialt levinud arvamus, et see tuleneb ühest alljärgnevalt esitatud allikast või on isegi kombinatsioon nendest.

VÄIKSEMATE AMETITE PIDAJATE ÜHENDUS

Jälitades nime päritolu jõuame vana Inglismaa gildide süsteemini. Tavaliselt koosnesid gildid sama ameti pidajatest, nagu müürsepad, aednikud, mööblisepad jne. Väiksemates linnades ja külades, paraku, oli liiga vähe inimesi, kes oleksid tegelenud sama ametiga, et siis moodustada gilde. Seega need üksikud eri ametite pidajad, nagu rätsepad, sepad, maalrid, pagarid, kaupmehed ja mis iganes ametite pidajaid ühinesid üksikute – *odd* – ametimeeste vennaskonnaks nime all „Odd Fellows“. On kindlalt teada, et 17. sajandil olidki ringi rändavatel ametimeestel ühingud, mis erinesid gildide süsteemist. Erinevalt gildidest, millede liikmeteks võeti vaid sama ameti pidajaid, koosnesid rändametimeeste ühingud paljude eri ametite esindajatest.

TAVALISED INIMESED, KES TEEVAD HÄID TEGUSID

Ajal rohkem kui 200 aastat tagasi seisis inimeste ees hulk väljakutseid. Elu oli karm, täis seadusetust ja meelegeid. Polnud sotsiaalkaitse programme ega tervisekindlustust. Meditsiiniabi oli algeline. Raskustesse sattunud inimestel oli võimatu kusagilt toetust leida. Kasvõi ajutiselt töötuks jäämine võis tähendada mitte ainult nälga, vaid võis viia pere näljasurmani. Kõik kohad olid täis haigeid, orbe, lastega leski. Sellele foonil oli palju isekust ja ükskõiksust. Kuristik rikkaste ja vaeste vahel oli tohutu. Enamus inimesi elas vaid iseendale ega hoolinud teiste kannatustest.

Siiski oli inimesi erinevate ametite pidajatest ja erinevatelt elualadelt, kellele kaastunne ei olnud võõras ja kas olid tundnud vajadust koonduda vennalikesse ja vastastikku abi andvatesse ühendustesse. Kuna sel ajal oli kummaline – *odd* – näha inimesi, kes toetasid üksteist ja pakkusid sotsiaalset kaitset abivajajatele, märgistati neid kui „Odd Fellow“ [e.k. kummalised sellid]. Nimi sobis neisse ühendustesse kuuluvatele meestele ja ametlike ühingute moodustamisel võeti see omaks. Heatahtlikkus, heategevus ja vendlus on jätkunud organisatsioonis tänase päevani ja see kõik toetab seda teooriat.

LOOŽ, MIS AVAS OMA UKSED TÖÖRAHVALE

Üks järgmine selgitus on, et Odd Fellows [e.k. kummalised sellid] said oma nime seetõttu, et nad olid esimesed loožid või klubid, kes avasid oma ukсед tööliklassile. Samal ajal, kui enamus vennalikke ühendusi selleaegsel Inglismaal olid läbilõige eliidist, aadelkonnas ja ülemklassist. Ühendus, mis kaldus sellest kõrvale, saigi nime Odd Fellows.

VANDE ANDNUD VENNAD

Inglise keele ajalooline lingvistika soovib kaaluda ka võimalust, et sõna *odd* on moonutus sõnadest *ad* või *oath* [e.k. vanne]. Üks olulisemaid eeldusi gildidesse või varasematesse loožidesse kuulumiseks oligi vande andmine. Seega pole võimatu, et Odd Fellows on tuletatud sõnadest *oath fellows* [e.k. vande andnud vennad].

TÕELINE PÄRITOLU ON TEADMATA

Nime tõeline päritolu pole tänapäeval siiski teada. Algallikas jääb müsteeriumiks, kuna ajas ja erinevate liikmete poolt on nime saamisloogu interpreteeritud erinevalt. Ülalkirjeldatud tõlgendused on liikunud liikmete seas põlvkonnast põlvkonda ja suust suhu. Aga olgu põhjus milline tahes, on ebataoline nimi läbi sajandite olnud avaliku uudishimu, paraku ka kriitika ja isegi naeruvääristamise objektiks.

Üheks vanemaks kirjalikuks allikaks, mis räägib organisatsiooni nime tähendusest on the Revised Ritual of the Order of Patriotic Odd Fellows [e.k. Patriotliku Odd Fellow Ordu muudetud rituaal] 1797st aastast.

Valge või Lepingu astme rituaalis ütleb Alammeister:

„...Aga ma ütlen Sulle, vend, just see võtab kokku meie tegevuse mõtte. Maailm on täis sekte ja parteisid, kes ütlevad üksteisele, et minu arvamus on ülemuslik sinu oma suhtes. **Aga sina, olles Odd Fellow (mis tõesti tähendab, et sa oled eraldatud üldisest massist pürgimusega tõeliste teadmiste poole), pead vaatama pealispinnast kõrgemale ja nägema vennalikkuse silma läbi kogu inimkonda.**“

See oli siis fragmentaarne vaba tõlge eelnimetatud raamatust.

Siinkirjutaja on teisalt lugenud veel ühte Vennaskonna nime võimalikku saamisloogu. See teooria seob meid ka vabamüürlastega. Nimelt on arvatud, et kusagil 18. sajandil eraldus mingil põhjusel kirjust spekulatiivsete vabamüürlaste vennaskonnast (st nendest, kel polnud konkreetselt müüride ladumisega enam midagi tegemist, vaid kes keskendusid oma aadetele) mingi osa, keda hakati kutsuma Odd Fellows. See *odd* sobib eraldunutele isagi mitmeti: üksikud, paaritud, veidrad.

Seda teooriat toetab ka tõsiasi, et Odd Fellow Vennaskonna ja vabamüürlaste aadetes, astmesüsteemis, rituaalides, loožisaalides ja paljus muus on mõndagi sarnast.

Legendid ja lätted

Erinevad vennaskonnad on eksisteerinud tsivilisatsioonide algusaegadest peale – alates kogukondlikest liitudest, munkadest, rüütlitest, käsitöögildidest – arenedes hiljem vennalikeks ühendusteks ja klubideks. Inimloomus tõukas üksteisega ühinema kas sotsiaalsetel, filosoofilistel, poliitilistel, religioossetel, heategevuslikel, vastastikuse kasu saamise või ärilisel eesmärkidel.

Keskajal olid rüütlid, käsitöögildid jt vennasliidud osa ühiskonnakorraldusest. Tööstusrevolutsiooni ajal muutusid vennalikud ühendused, Odd Fellow vennaskond sealhulgas ühekt paljudest, kes püüdsid vastata nende inimeste vajadustele, kes olid kõige haavatavamad üleminekul agraarühiskonnast uutele ühiskondlikele suhetele.

VANNUTATUD RÜÜTLID

Üks legend räägib, et vanim Odd Fellow ühendus asutati 1452. aastal John De Neuville ja viie teise prantsuse rüütlid poolt, kes kohtusid *Bull and Mouth* nimelises kõrtsis Londonis ja asutasid seal looži *Loyal Grand Lodge of Honour*. Väidetavalt tegutses see ühing 18. sajandini, mil kujundas ennast ümber vennaskonnaks, mis erinevatel aegadel on kandnud nimesid *Loyal Ancient Odd Fellows*, *the United Odd Fellows* ja lõpuks *the Manchester Unity Odd Fellows*.

Kas see jutt ka tõele vastab, ei ole võimalik tõestada. Paljud kohtumised sel ajal peeti suure saladuskatte all, kus hirm valesüüdistuste ees sundis tervet mõistust salvestama kirjalikult vaid kõige tähtsamaid sündmusi. Siiski on Odd Fellow Vennaskonna põlvnemine keskaegsetest rüütlitest väheusutatav. Lihtsalt 19. sajandil otsisid mitmed vennad sidemeid keskajaga, et lisada vennaskonnale pikaealisuse, lugupeetavuse ja müstilisuse aurasid. Nii, nagu ka vabamüürlased väidavad end põlvnevat templirüütlitest, omamata selleks siiski mingeid kindlaid tõendeid.

Jätan nüüd siinkohal vahele mitmed teised nii kõne all olevast raamatust kui ka mujalt loetud legendid Vennaskonna põlvnemisest – alates muistse Egiptuse preesterkonnast, pütagoorlaste vennaskonnast, erinevatest munga- ja rüütlidudest – ning siirdun raamatus esitatud tõepärasema põlvnemislõu juurde.

KÄSITÖÖGILDID

Tänapäevaste vennalike ühenduste kujunemist Inglismaal saab hoopis tõepärasemalt jälgida käsitöögildide kadumise ajal. Ajaloolised seosed on jälgitavad nii rituaalides, terminoloogias kui ka ülesannetes, mis olid omased

nii gildidele kui ka neist välja kasvanud vennalikele ühendustele. Inglismaal võtsid keskaega ulatuvad üksteise abistamise põhimõttele tuginevad organisatsioonid ja klubid gildide vormi. Isegi kaugel 14. sajandil toimusid varased gildid kui heategevuslikud ühendused, aidates haigustest ja eluraskustest ülesaamisel, toetades kõrge vanuse ja ka matuste korral, ning kus seeläbi võib näha Odd Fellow lätteid. Palju häid tegusid tehti sel ajal Inglismaa gildides ja tuginedes jätkuvalt samadele austusväärsetele põhimõtetele said neist vennalike organisatsioonide eelkäijad, mis lõpuks kulmineerus Odd Fellow Vennaskonnaga.

Vastupidiselt populaarsele eksiarvamusele ei olnud operatiivsed vabamüürlased (st meistrid, kes veel tõesti kirikuid ehtasid) ainsana need, kes oma ametisaladusi teiste eest varjasid. Ka teised käsitöölised ühendasid oma jõud, et siis moodustada gilde või vennalikke ühendusi. On fakt, et keskajal tegutses Inglismaal üle saja gildi. Näiteks lihunike vennaskond (*The Fraternity of Butchers*) omas koosolekusaali juba 975. aastal ja põhikirju aastatest 1605 ja 1637. Dokument aastast 1345 näitab, et aednike vennaskond (*the Fraternity of Gardeners*) esitas linnapeale palve võimaldada müüa oma saadusi St. Austini kiriku ees. On viide Müsteeriumite Meistri astmele kokkade, taignavalmistajate ja pagarite vennaskonnas (*the Fraternity of Cooks, Pastelers and Piebakers*), mis vihjab ka algastme olemasolule ja ametisaladuste hoidmise kohustusele liikmete hulgas.

Gildid olid vastastikuse abistamise ühingud, mis tavaliselt koosnesid sama ameti pidajatest samas lähikonnas. Need olid vennaskonnad, mida ühendas vanne toetada üksteist raskustes ja ametialastes ettevõtmistes, seda kõrvuti religioossete ja tseremoniaalsete rollidega. Koosolekutel kanti regaale, nagu näiteks ametiketid, seljas olid erilised rüüd jne. Gildidel olid tihti lähedased suhted kirikuga, nii kandsid varased gildid tihti kaitsepühakute nimesid ja nende tseremooniates olid tavalised religioossed teemad. Sisseastumine käis reeglina õpipoisiaja kaudu, mis valdavalt kestis seitse aastat, et saada selgeks ameti „müsteeriumid“. Pärast õpipoisiaja lõppu sai liitujast täieõiguslik sõpruskonna liige ja ta võis teenida oma ala meistrina või isegi asutada oma gild.

Gilde oli erinevaid, sealhulgas religioosse ja sotsiaalse suunitlusega gilde, lisaks kaupmeeste ja käsitöölise gildidele. Mõned gildid võtsid liikmeteks ka inimesi, kes ei praktiseerinud sama ametit. Näiteks kangrute gild (*the Guild of Weavers*) koosnes asutamise ajal 1155. aastal vaid selle ameti pidajatest, kuid hiljem võeti enda hulka ka oma liikmete poegi ja aadlikke.

Kaupmeeste gildi (*the Guild of Merchant Tailors*) liikmeks võeti aga kuningas Edward III pärast seda, kui gild oli laenanud kuningale raha tema sõjakäikude

kulude katteks. Aadlike liitumist gildidega soodustati, et tõsta seeläbi oma ühiskondlikku prestiiži.

Kui aga Henry VIII (Inglismaa kuningas aastatel 1509-1547) katkestas oma suhted Rooma katoliku kirikuga, konfiskeeris ta gildide varad. Väidetavalt kahtlustas ta gilde Rooma paavsti toetamises nende tihedate sidemete tõttu kirikuga. Kuninganna Elizabeth I valitsemise ajal (1558–1603) gildide langus jätkus. Töö iseloom ja töösuhted olid muutunud, gildidelt võeti vastutus õpipoiste väljaõpetamise eest, nende roll oma töö tegijate sotsiaalse ja rahalise toetamise osas muutus olematuks.

Mõned gildid säilisid, kuid teised kohanesid uue olukorraga ja muutusid vennalikeks loožideks ja klubideks, kus olid ühendatud sotsiaalsed, moraalsed, heategevuslikud ja vastastikku kasulikud eesmärgid. 18. sajandil moodustus üle Inglismaa palju selliseid ühendusi. Kandes küll pärandina gildidega sarnaseid nimesid, ei olnud need enam seotud konkreetse ametialaga.

Tähelepanuväärne on siin ühe ajaloolase tähelepanek, et Odd Fellowd on „huvitav kõrvalekalle Londoni gildide mudelist“.

RÄNDAMETIMEESTE ÜHINGUD

Oli neid meistreid, kes jäid käsitöögildide süsteemist välja. Näiteks 17. sajandil moodustasid prantsuse rändavad ametimehed oma ühenduse, et „kaitsta oma kollektiivseid huve gildimeistrite eest ja pakkuda üksteisele tööd otsides toitu, peavarju ja juhatust“. Erinevalt teistest gildidest esindasid sinna ühinenud paljusid eri ameteid: kiviraidureid, katusepanijaid, seppi, rätsepaid, pagareid ja teisi. Neil oli ka keeruline initsiatsiooniriitus, millega noored rändurid, kes olid liitunud ühinguga, pidid läbima astmete süsteemi, et tõestada oma julgust ja lojaalsust ühingule ning tõusta selle hierarhias. Sellised rändurid liikusid kolmest seitsme aastani mööda Prantsusmaad ja naaberriike ametit harjutades, et saada meistriks.

Varane Odd Fellow praktika sarnaneb paljuski enam rändametimeeste ühingute kui traditsiooniliste gildide tegevusega. Oma liikmeid aidati rahaga, mida oli kogunud looži sekretär. Alati, kui ühingu liige haigestus või vajas abi, määras loož hääletamise teel sobiva summa, mis antud olukorras oli hädavajalik. Kui ühingu liige jäi tööta, varustati ta reisikaardi, salasõna ja piisava summaga, jõudmaks lähimasse looži. Kui tal ka seal polnud õnne, pakkus loož abi tema järgmisteks reisideks kuni ta oli tööd leidnud.

Esimestes Odd Fellow loožides ei leia me jälgi gildide põhikirjadest, ka ei järgi struktuur ja astmete süsteem gildide mudelit: õpipoisid, sellid, meistrid.

Vanim aste Odd Fellow loožides oli Algaste (*Initiatory Degree*), mis sarnaneb uue liikme vastu võtmisega rändametimeeste ühingusse.

Seega on enam kui tõenäoline, et varased Odd Fellow loožid on välja kasvanud nimelt rändametimeeste Inglismaal tegutsenud ühingutest.

Vennalikud ühingud Inglismaal

Esimesed märgid Odd Fellow Vennaskonnast on jäänud aegade udusse. Peab ka tunnistama, et varjatult tegutsedes ei soovinud nad algselt mingit avalikku tähelepanu. Koosolekutest märkmete tegemisele ei pandud rõhku ja varased üleskirjutused ka hävitati, kui valitsevad ringkonnad 16. sajandil gilde ja vennalikke ühendusi taga kiusama asusid. Säilinud fragmentaarsed tõendid Odd Fellow Vennaskonna eksisteerimisest pärinevad alles 18. sajandist.

Näiteks mõned kirjed sellest kaugest ajast:

1748 – Looži *Aristarcus Lodge No.9 of the Order of Odd Fellows* loožireeglid ja koosoleku protokoll kogunemisest Globe Tavernis Londonis 13. märtsil.

1780 – kuningas Georg IV, siis veel Walesi prints, võeti vastu Odd Fellow loož, mis pidas oma koosolekuid eramajas Grosvenori tänaval Lääne-Inglismaal.

1788 – James Montgomery kirjutatud laul algab sõnadega „Kui Sõprust, Armastust ja Tõde on vendade hulgas külluses“ (*„When Friendship, Love and Truth abound among a band of brothers“*).

1793 – *The Morning Chronicle* 20. juuli väljaanne kirjutab ühenduste *United Order of Odd Fellows* ja *Imperial Order of Odd Fellows* liitumise tähistamisest.

1808 – ajakiri *Odd Fellows Miscellany* alustab ilmumist Londonis.

Esimesed seda tüüpi Inglismaal tekkinud klubid ja loožid, millest on teateid 17. sajandist, koosnesid valdavalt mitte kõige rikkamatest töötegijatest, kes aga ühendasid oma jõud toetamaks üksteist haiguste, töökaotuse või oma liikme surma korral. Liikmed loovutasid mingi osa oma teenistusest fondi, mida sai rasketel hetkedel üksteise või oma liikmete perekonna abistamiseks kasutada. Vaesusest tingitud hädade vähendamise kõrval aitas selline tegevus tõsta ka klubisse kuuluja enesehinnangut.

Varased loožid olid isetekkelised. See tähendab, et iga vähemalt viieliikmeline seltskond võis moodustada loož, vajamata selleks mingi kõrgema rahvusliku ühenduse või suurloož luba.

Mingit suurlooži esialgu ei eksisteerinudki. Igal loožil olid oma erinevad reeglid, traditsioonid, praktikad. Oli palju varaseid Odd Fellow nime kandvaid klubisid, mis aga ei olnud tingimata üksteisega üldse seotud.

18. sajandil ja veel ka 19. sajandi alguses ei olnud loožidel omi ruume, mistõttu nad kogunesid pubides. Paljud pubid Inglismaal, mis kunagi olid tõenäoliselt vendade kogunemiskohtadeks kannavadki siiani nimesid „The Oddfellows“ või „Oddfellows Arms“.

Ainuke asi, mida loožid koos tegid, oli oma töötötsingul ringi rändavate liikmete abistamine. Kui vennaskonna liige läks teise linna, anti talle tunnussõna ja reisikaart, mis kinnitas teise linna Odd Fellow loožile, et venna toitmiseks ja majutamiseks tehtud kulutused saavad tasutud. Paraku tekkis tehtud kulutuste hüvitamisel raskusi, mistõttu nende paremaks administreerimiseks otsustati luua Suurloož (*Grand Lodge*).

19. sajandi algul ühinesidki paljud varased klubid ja loožid Odd Fellow nime all või liitusid ühise juhtimise alla.

Tuleb siiski märkida, et enne 19. sajandit oli keeruline vahet teha organiseerunud vennaskondadel ja lihtsalt ühiselt aega veetvatel sõpruskondadel. Üksteise hädaolukorras toetamise kõrval oli kokkutulnute teine eesmärk ühiselt lõbusalt aega veeta. Oli tavaline, et erinevad sotsiaalsed ja moraalsed ühendused, nagu *Odd Fellows*, *Free Gardeners* ja *Free Masons* kogunesid pubides ja kõrtsides, kus tunti ennast vabalt nii alkoholi kui tubaka seltsis. See muutus mõõdukuse liikumise (*the Temperance Movement*) tulekuga 19. sajandi alguses. Joomine ja suitsetamine kuulutati avalikult amoraalseks, mistõttu kõik vennalikud ühendused kehtestasid reeglid, mis keelasid seda sorti lõbustused loožiruumides.

Revolutsioonid, tagakiusamine ja tagasitulek

Alljärgnevalt liigun kiiresti üle raamatu mitme peatüki võtmaks kokku arenguid 18. ja 19. sajandi vahetusel. Ikka püüdes kirjutatut kokku võtta, mitte sõna-sõnalt tõlkida.

TÖÖSTUSREVOLUTSIOON

1770ndatel algas Inglismaal tööstusrevolutsioon - üleminek agraarühiskonnalt uutele tootmissuhetele. Tööstuse arenguga kaasnes inimeste liikumine maalt ja väiksematest linnadest suurematesse keskustesse. Maha jäid sugulased ja sõbrad, kellele oleks saanud loota rasketel aegadel.

Tööstuslinnades aga eksploateeriti sinna koondunuid kui odavat, kehvalt tasustatavat tööjõudu, kelle tööpäevad olid pikad ja töökeskkond ebaturvaline ning olme ebatervislik. Haigused võtsid võimust, suremus nendes oli suur. Kuid tuge uues keskkonnas raskustesse sattunutele ei pakkunud keegi.

Nii tekkiski vajadus vennalike ühingute järele eelkõige töörahva hulgas. Asutati mitmeid loože ja klubisid, mis pakkusid sotsiaalset, moraalset, aga ka majanduslikku tuge ajal, mil riiklik sotsiaalabi ja tervishoiusüsteem oli praktiliselt olematu.

Lisaks otsesele toele, mida pakuti oma liikmetele ja nende peredele haiguse, õnnetuse, vigastuse või surma korral, toimusid loožid sotsiaalse võrgustikuna aidates oma liikmeid näiteks töö leidmisel uues elukohas.

Loožide rituaalid tuginesid moraalsel koodil, mis rõhutas inimlikke vourusi, õilsaid kavatsusi ja võrdsust seaduste ees. Korra hoidmiseks loožides keelati seal vandumine ja purjutamine ning vaidlused religioossetel ja poliitilistel teemadel.

Liikmeskonna kasvades asusid mõned loožidest tegutsema „Suurloožina“ (*Grand Lodge*). Üheaegselt tekkisid mitmed sellele rollile pretendeerivad rahvuslikud ühendused. Toimusid ühinemised ja lagunemised, mille tulemusena 18. sajandi lõpuks eksisteeris viis regionaalset Odd Fellow katusorganisatsiooni.

TAGAKIUSAMINE

Religioosset ja poliitilist teisitimõtlemit 18. sajandi Inglismaal ei tolereeritud. Ajal, mil absoluutne võim oli monarhia ja kiriku käes, süüdistati igat valitsevast erinevat arvamust väljendavat isikut või isikute gruppi pühadusetootuses, vääropetuse järgimises, nõiduses või isegi kuradi kummardamises. Süüdistatavatele sai osaks piinamine ja pahatihti surm tuleriidal.

See oli aga ka aeg, mil intellektuaalid hakkasid kritiseerima religioosset fanatismi, võimu kuritarvitamist, vägivalda ja piinarikkaid hukkamisi. Paljud selle aja ametivõime vastustavad vabamõtlejad, radikaalid ja reformaatorid koondusid nn salaühingutesse või klubidesse, mis võimude arvates juba oma olemuselt olid revolutsioonilised ja ohuks monarhiale. Hirm põhines paljuski arvamusel, et jakobiinide klubid, illuminaadid ja prantsuse vabamüürlased olid 1789.a Prantsuse revolutsiooni taga.

Hirm revolutsiooni ees polnud siiski ainus põhjus vennalike ühenduste keelamiseks. Mitmed neist, nagu Odd Fellows, olid eelkäijateks tänapäevastele ametühingutele, korraldades võitlust oma liikmete õiguste eest.

Samas toimus paljude loožides töörahva, keskklassi ja ka mõnede aristokraatide vennastumine, mis polnud kaugeltki iseloomulik sellele ajale.

Inglismaa valitsus andis välja rea seadusandlikke akte, mis püüdsid reguleerida vennalike ühenduste tegevust. Algul kehtestati reeglid nende organiseerimisele, keelati valitsust kritiseerivad kõned ja trükised, keelati rohkem kui 50 inimese kogunemised, liikmetelt töötuse võtmine kuulutati ebaseaduslikuks. Lõpuks aga kriminaliseeriti 1799. aastal seadusega (*Unlawful Societies Act*) vennalikesse ühingutesse kuulumine.

Vabamüürlaste hulka kuulunud aristokraatide lobby aitas neil keelust hoiduda tingimusel, et nad esitavad oma liikmete nimekirja kohalikule magistraadile. See on ilmselt ka põhjuseks, miks neist aegadest on säilinud kirjalikud ülestähendused vaid vabamüürlaste tegevusest, sest teiste vennalike ühenduste dokumendid hävitati kaitsmaks liikmeid identifitseerimise ja arreteerimise eest.

Keeldude tulemusena mitmed varased Odd Fellow loožid lõpetasid tegevuse või jätkasid seda salaja.

TAGASITULEK

Hoolimata valitsevate ringkondade survest mitmed loožid ja klubid siiski jätkasid tegevust, seda peamiselt kõrvalisemates kohtades. Kui hirm revolutsiooni ees taandus, alustasid allesjäänud loožid enda seadustamist regionaalsete või rahvuslike organisatsioonide kaudu (tuntud enamasti kui *Unity* või *Grand Lodge*).

1803. aastal taasasutati paljud loožid *United Order of Odd Fellows* juhtimisel, mis hiljem kuulutas ennast Inglismaa Suurloožiks (Grand Lodge of England). See Suurloož oli kuni 1813. aastani edukas allutamaks oma kontrollile pea kõik loožid Inglismaal. Säilisid aga paljuski suhtluspuudusest tingitud erimeelsused Suurloožis ja mõnede Manchesteri piirkonna loožide vahel. Eraldunud Manchesteri loožid moodustasid lõpuks oma ühenduse – *the Manchester Unity Independent Order of Odd Fellows*.

Eraldumistest hoolimata jätkas *Grand United Order of Odd Fellows* (GUOOF) tegutsemist ja sellel Odd Fellow harul on tänapäevalgi loožid Aafrikas, Austraalias, Kanadas, Kuubal, Dominikaani Vabariigis, Uus-Meremaal, Ameerika Ühendriikides ja Suurbritannias.

Ka muude Inglismaa piirkondade loožid moodustasid regionaalseid liite, tihti teadmata teiste sarnaste organisatsioonide olemasolust. 19. sajandi lõpuks on teada 34 erinevat Odd Fellow loože koondavat ühendust. Neist silmapaistvaimaks tõusis eelmainitud *The Manchester Unity of Odd Fellows*.

Selles peatükis tuleb jutuks vennalik ühendust, kust sai alguse ka Vennaskonna laiem levik Ameerika Ühendriikides, kust omakorda pärast sealse suurlooži iseseisvumist 1834. aastal kasvas välja vennalik ordu, kuhu meiegi loož kuulub.

The Manchester Unity of Odd Fellows esiletõus ja hilisem taandumine

19. sajandi alguseks olid Inglismaal vennalikud ja heategevuslikud ühendused asendanud keskaegsed käsitöögildid. Loožid kaitsesid oma liikmeid ja nende peresid vaesusse ja meelegehetele langemise eest. Ja pärast riiklike regulatsioonide leevenemist asusid väiksemad iseseisvad loožid ja heategevuslikud klubid moodustama regionaalseid ja rahvuslikke ühendusi.

1810. aastal ühinesid paar Manchesteri tööstusliku eeslinna Salfordi looži ühendloožiks *Lord Abercrombie Lodge No. 1*, mis keskendus eelkõige oma liikmete vastastikusele abistamisele. Kuna looži liikmeks olemine oli majanduslikult kasulik, kasvas liikmeskond ja seeläbi looži majanduslik tugevus kiiresti ning ka teised selle piirkonna loožid järgisid nende eeskujul.

Lord Abercrombie Lodge No. 1 ja kuus teist looži kuulutasid end sõltumatuks nn Inglismaa Suurloožist (*Grand United Order of Odd Fellows*) ja ühinesid seejärel 1813. aastal *Manchester Unity Independent Order of Odd Fellows* nime all. 1814. aastal moodustati Suurkomitee (*Grand Committee*) ja valiti Suurmeister (*Grand Master*). Lihtsustamaks suhtlemist ühendusse kuuluvate loožide vahel alustati 1817. aastal reisireeglite, rituaalide ja astmetöö ühtlustamist.

Alguses tegutsesid kõik ühinenud loožid Manchesteris või selle ümbruskonnas. Kuid kui teised sõltumatud loožid ja heategevuslikud ühendused üle Inglismaa võtsid omaks nende tegevusmudeli, ühinesid needki Manchester Unityga (sh mitmed klubid, mis algselt ei kandnudki Odd Fellow nime). 1845. aastaks tegutsesid Manchester Unity loožid kõigis Inglismaa maakondades. Loože asutati ka Iirimaa, Šotimaa, Saksamaal, Ameerika Ühendriikides, Kanadas, Uus-Meremaal, Austraalias, Lõuna-Aafrikas ja Lõuna-Ameerikas.

Liikmeskonna kasvades ja vältimaks tagakiusamist registreeriti Manchester Unity of Odd Fellows ametlikult vastavalt sel ajal kehtivatele regulatsioonidele. Juba juriidilise isiku staatuses ehtasid või ostsid paljud loožid omale kogunemishooned, selle asemel, et koguneda jätkuvalt kõrtsides ja pubides. Sellega aidati kaasa organisatsiooni maine tõusule ja 19. sajandi keskpaigaks oli Manchester Unityst saanud mõjuvõimas ühendus, mis oli atraktiivne ka haritlaste, jõukate ja ühiskonnas kõrgel sotsiaalsel või poliitilisel positsioonil olevate meeste seas.

Nii sai Manchester Unityst suurim 19. ja 20. sajandi vennalik ühendus Inglismaal. Suurim oli vennaskonna liikmelisus kusagil 1920ndatel aastatel, kui sellesse kuulus enam kui 2 miljonit liiget.

Kuid koos heaoluriigi, riikliku tervisekindlustuse ja kindlustusseltside arenguga vähenes otsene vajadus vennaskonda kuuluda ja kõigi vennalike ühenduste liikmete arv hakkas seeläbi kahanema.

ASTMETÖÖ

Uued liikmed võeti vennaskonda vastu Algastme rituaaliga (*Initiation Ceremony*). Sellele järgnesid mitmed astmed, milles anti vendadele õpetust vennakonna eesmärkidest: Valge, Sinine, Punane ja Kuldne. Olid ka eksametimeeste astmed, nagu: Eksülemmeister (*Past Noble Grand*), Eksalammeister (*Past Vice Grand*) ja Ekskirjutaja (*Past Elective Secretary*). Vend, kes oli andnud oma panuse loožis Tegeveksülemmeistrina, teenis välja Kuningpurpuri astme (*Purple Degree*).

Piirkonna või provintsi tasemel anti Piirkonna Ekssuurmeistri aste liikmele, kes oli edukalt olnud ametis Piirkonna Suurmeistrina (*District Grand Master*). Kõrgeim aste oli Suurmeistri aste (*Grand Master's Degree*), mis anti Suurmeistrile tema ametisse asumisel.

Tseremooniat, kus meenutati ja austati jäädavalt lahkunud vendi, nimetati Mälestusloožiks (*Lodge of Remembrance*).

AATELISED JA KINDLUSTATUD

Manchester Unity on ka tänapäeval suur rahvusvaheline organisatsioon, mille autonoomsed suurloožid või harud tegutsevad lisaks Ühendkuningriigile veel Uus-Meremaal, Austraalias, Lõuna-Aafrikas, Gibraltaril, Maltal, Dominicani Vabariigis ja mujal. Vähesel määral on liikmeid ka Ameerika Ühendriikides ja Kanadas.

Tänapäeval on Manchester Unitys võimalik kahte tüüpi liikmelisus: vennasliikmed ja/või kindlustusvõtjad. Vennasliikmed läbivad kõik traditsioonilised astmed ja osalevad rituaalsetel koosolekutel, samas kui teised on liitunud vaid majandusliku kindlustatuse eesmärkidel ja astmetöös ei osale. Iga looži enda otsustada on jäänud, kuivõrd nad kasutavad oma kogunemistel rituaalseid tseremooniaid.

314 000 liikmest vaid umbes 50 000 on traditsioonilised looživennad.

Mõeldes Vennaskonna kujunemisele ja ajaloole tekib paratamatult küsimus, milline peaks olema selle roll ja tähendus oma liikmete jaoks tänapäeval.

Kujunemise algusaastatel oli Vennaskonna esmane ülesanne toetada oma liikmeid majanduslikult: aidata leida tööd ja pakkuda tuge raskustesse sattumise korral. Sellele lisandus moraalne tugi ja neist kahest eesmärgist kokku said sõnad, mis ka täna kaunistavad loožisaalide seinu: „Aita hädasolijaid, külasta haigeid, mata surnud ja kasvata üles orvid!“.

Koos üldise heaolu kasvuga, sotsiaal- ja tervishoiusüsteemi arenguga ning tänapäevaste kindlustusseltside tekkega vähenes vennalikelt ühendustelt majandusliku toe saamise vajadus. Loožide peamiseks ülesandeks jäi Vennaskonna aatelise õpetuse levitamine, inimlikkuse väärtustamine oma liikmete hulgas. Enamgi veel - on rõhutatud, et endale (majanduslikult) kasuliku võrgustiku punumine ei ole Vennaskonna ülesanne.

Jah, kindlasti ei ole aineiline tugi see, mida Vennaskond tänapäeval esmajärjekorras peaks oma liikmetele pakkuma. Samas näitab ajalooline kogemus, et vastastikkuse reaalse toe kadumisel hakkab liikmete arv vähenema. Alati ehk ei peagi vennalik abi olema materiaalne (ja kuivõrd üldse saame me seda pakkuda?), tihti piisab ka moraalsest toest. Kui aga ilusad mõtted jäävad vaid koosolekuruumi, on sellest ilmselt Vennaskonna hea käekäigu jaoks vähe. Mõelgem-arutagem!